

Dijital Sanatlar: Sosyal İçerik ve 'Postkapital'

DİDEM YAZICI

Dijital sanatlar, yalnızca yeni medya, bilgisayar ve internet ortamında gerçekleştirilen illüstratif tasarım ya da dekoratif imgeler değil; izleyicinin katılımına açık, oyuncu bir etkileşim öneriyor. Bu etkileşim, salt eğlenceye yönelik sanatsal bir deneyim yarattığı kadar, sosyo-eleştirel, jeopolitik, tarihsel ve siyasi okumalar da geliştirebiliyor. Fluxus'un yeni medya performans sanatları¹, kavramsal sanatın düşünsel alanı, bilgisayar grafik ve animasyonları, sanal ve internet sanatları, etkileşimli sanat teknolojileri gibi geniş bir skalayı kapsayan dijital sanatlar, yaklaşık yarım yüzyıldır paylaşım alanlarını genişletmeye devam ediyor. Resim ve heykel gibi geleneksel sanatlar, elli sene evvel ne anlama geliyorsa, bundan bir elli sene sonra dijital sanatlar aynı şekilde

klasikleşerek, sanat tarihindeki yerini sağlamlaştıran bir konuma doğru ilerliyor. Güncel sanatın belirgin malzemelerinden biri olan dijital sanatlar, günümüz sanatına yön veren, modern ve güncel sanat tarihi yazımında rol oynayan kurumların, son yıllardaki sergi planları ve tartışma serilerinde sıkça yer aldı. Geçtiğimiz sene Victoria & Albert Müzesi'nin (Londra) süreli sergiler programında yer verdiği, "Decode: Dijital Design Sensations" sergisi, Daniel Brown, Golan Levin ve Daniel Rozin gibi isimlerin yer aldığı, bu alanda yapılan önemli sergilerden biri. Dokunulduğunda ışıkları yanan enstalasyonlar, sese duyarlı yazılım programları ile çalışan dijital imgeler, dünya üzerindeki uçakların uçuş rotalarını gösteren haritalar, projeksiyonla duvara yansıt-

lan baloncuk görselleri ile oyuna çağıran, çok katmanlı ve renkli bir seyir sundu. Müzenin kafesinde, sergiye katılan sanatçılardan biri olan Mehmet Akten ile konuştüğümde, onun teknolojiyi kullanan matematik kafası ve sanatsal duyumsallığı kavrayan estetik yaklaşımına daha yakından şahit oldum. Sergiye 'Body Paint' adlı interaktif bir enstalasyonla, diğer bir deyişle katılımcı bir yerleştirme-heykel ile katılan Akten, seyircinin hareketine göre resim yapan bir yazılım geliştirmiş. Boş bir tuvali çağrıştıran beyaz bir perde önüne gelen izleyici, hiçbir yere dokunmaksızın elini havaya kaldırıp hareket ettirdikçe, bu hareket doğrultusunda kendiliğinden resim yapılıyor. "Küçük bir çocuk, nasıl yağmur suyu biriken yolda, üzerine sıçrayacak olan ça-

murdan korkmadan yürür, atlar... Çalışmalarımı ilk defa deneyimleyen insanlarda da aynı coşkuyu yaratmak istiyorum." dediğinde, yaratmayı amaçladığı duyumun ne denli temel ve içsel bir karşılığı olduğu fark ediliyordu: "Klasik dönemde heykeltıraş için mermeri ne ise, benim için de yazılım sistemi ve yeni medya teknolojileri aynı anlama geliyor."

Aynı sene (2009) Tate Britain, "Resolutely Analogue?: Art Museums in Digital Culture" başlığı altında, konuşma ve tartışma programı düzenledi. Sanat müzelerinde, dijital kültür, sosyal konular ve dijital estetik gibi temalar, sanatçı, araştırmacı, eğitimci, küratör ve sanat yöneticileri tarafından tartışıldı. 2008 senesinde, New York Modern Sanatlar Müzesi (Moma)'nin "Design and The Elastic Mind" sergisine yer vermesi de, dijital sanatların giderek daha fazla sanatçı tarafından uygulandığı, daha çok izleyici ile buluştuğu, sanat eleştirisi ve teorisi alanında giderek daha çok araştırma konusu olduğunu hatırlatıyor. Sergi kataloğunda Real Time Rome isimli çalışması ile yer alan Burak Arıkan, yeni medya sanatlarını politika, ekonomi ve network gibi başlıklarla çalışan, birçok performans, konuşma dizisi ve sergi gerçekleştiren, güncel sanatın aktif katılımcılarından biri. Arıkan, dijital sanat ve medya kültürü üzerine düzenlenen en önemli festivallerden biri olan Ars

Electronica'ya 2006 senesinde yine aynı çalışması ile katılmıştı.

1979'dan bu yana Avusturya'nın Linz kentinde gerçekleşen festival, yine aynı isimli, Ars Electronica sanat merkezine sahip. Sanat, teknoloji ve toplum gibi kavramları birbirinden bağımsız ele almamaya özellikle dikkat eden, dijital sanat mabetlerinden biri. Yeni medya ve dijital sanatlar, Türkiye'de gerek kurumsal gerekse bağımsız

sanat mekânlarının içine giren, aktif bir alan. 2002 senesinde küratör Başak Şenoğlu, Emre Erkal ve Erhan Muratoğlu tarafından kurulan 'NOMAD' bu alanda Türkiye'deki ilk girişimlerden biri. Farklı sanat disiplinlerinin de merceğinde, dijital sanatta yeni modeller deneyen ve üreten bağımsız bir kuruluş. Dijital kültüre yönelik projelerle, bölgesel sınırlar arasında güçlü iletişim kurmayı hedefleyen NOMAD, bugüne ka-

Üstte:
"The Wonderful World of Irrational",
MedienKunstVerein,
Phoenix Halle
Dortmund, 2006.

Sağda:
Honor, Postkapital, La
Maison de La Culture,
Montreal 2008.

Sol sayfa:
Postkapital,
Württembergischer
Kunstverein, Stuttgart
2009.

dar birçok festival, sergi, performans, deneysel film gösterimleri, multimedya etkinlikleri, dersler, paneller ve yayınlar gerçekleştirmiştir. Uluslararası sanat, teknoloji ve kültür etkinlikleri düzenleyen 22 ülkeden oluşan, "The Upgrade International" ile network'ü genişleyen NOMAD, İstanbul'un yeni medya sanatçıları, akademisyenlerini, küratörleri ve dijital kültürün diğer aktörlerini buluşturan toplantılar düzenliyor. Geçtiğimiz sene, ZKM, Sanat ve Medya Merkezi (Karlsruhe) iş birliğinde, Santral İstanbul'da gerçekleşen "Haritasız: Medya Sanatlarında Kullanıcı Çerçeveleri" dijital ve interaktif sanat alanında gerçekleşen ilk geniş ölçekli sergi olarak İstanbullu izleyiciler ile buluşmuştu.

Dijital sanat, teknolojinin kullanımı yaygınlaştıkça, temsiliyeti artan ve çeşitlilik gösteren bir disiplin. Özellikle internetin, iletişim, bilgi teknolojileri ve enformasyona erişim kapasitesi ve hâkimiyet alanının artması, toplumdaki kültürel rolünün giderek belirleyici bir rol kazanması; bu alandaki araştırmaların çoğalmasına neden oldu. İnternet ve medya politikalarının, etki alanını 1990'ların ikinci yarısında keşfeden ve bu konuda aktif olarak çalışan sanatçı Daniel G. Andujar, farklı katman ve yöntemleri bir araya getirdiği çalışması, 'Postkapital' (2004) ile mimari, küratöryel ve sanatsal anlamda bütünlüklü bir yapı kuruyor. Sanatçının, yeni medya teknolojilerine yaklaşımı, internet sistemini ve algı biçimlerimiz ve kontrol mekanizmaları hakkında yeniden düşünmeye yönelik. 'Postkapital' yüz binlerce video, ses, görsel ve bilgi arşivinin

sanatçı tarafından toplanması ve bunun estetik ve eleştirel bir biçimde sunulmasından oluşan koca bir dünya. Reklam görselleri, bilgisayar oyunları, youtube videoları, anonim fotoğraflar, Industrial Worker (1911) dergi kapağındaki 'Kapitalizm Piramid'i posterleri ve buna atıfta bulunan bir enstelasyon... Postkapital, sanatçının internetten topladığı ve arşivlediği birçok materyalden oluşan, kendi bağımsız sistemini oluşturan büyük bir enstelasyon, bir sergi ve bilgi kaynağı. Çalışmanın en önemli aşaması, öncesinde yapılan araştırma süreci ve tüm bu imge ve bilgi yığınına yeniden kurgulayıp, farklı okumalar geliştirmeye açması.

Tarihsel ve Politik Bir Kod

Postkapital'in çıkış noktası, tıpkı bir teorisinin üzerine çalışıp sav geliştirmesi gibi belirlenmiş olsa da, yaklaşım biçimi güncel sanat pratiği doğrultusunda kurulmuş. Kavramsal çerçeve, Andujar'ın, yazar arkadaşları Ivan de La Nuez ile birlikte iki sene boyunca süren (2004-2006) konuşma ve araştırmaları sonucu ortaya çıkan, kategoriksel ve sosyo-politik bir terim. Berlin duvarının yıkılışının ardından girilen süreci ve Doğu Avrupa'daki dönüşümü tanımlamak için kullanılan 'post-komünizm' yerine; bu sürecin daha geniş coğrafyalardaki sosyal ve politik etkisini dâhil edip, kapsayıcı bir şekilde yorumlayarak 'post-kapital' tanımı öneriliyor. Liberalizmin giderek daha çok Ortodokslaşması ve daha az demokratikleştirmeye dayanan bu sav; Berlin duvarının çöküşü (1989) ve 11 Eylül saldırıları (2001) arasındaki zaman dilimini Postkapital ola-

rak değerlendiriyor. Kapitalin, aynı zamanda başkent ve anapara gibi çeşitli anlamlar taşıması, Andujar'ın farklı okumalara yol açan çalışmasını kuvvetlendiriyor. Kavramsal zeminini, politik ve tarihsel bir tanımlama ile belirleyen çalışma, sanatçının oluşturduğu arşivin yeniden düzenlenmesi ile gerçekleşen bir sanat işine dönüşüyor. Özünde, sosyo-eleştirel bir terim olan Postkapital, izleyicinin paylaşım ve kullanımına açık, multimedya enstelasyonu olarak işliyor. Tarihi ve politik bir kırılma noktasını kodlayıp, bu kodu dönüştürüp, sanatsal alanda hem estetik hem de eleştirel bir söylem üretiyor.

Bilgiye Erişim: "Copyleft"

Sanatçı, Postkapital olarak değerlendirdiği bu süreci tarif etmek ve yeni, olası okumalara enformasyon sağlamak için internetten indirdiği anonim imge, video ve ses gibi dokümanları, veri tabanında arşivliyor. Kent, ekonomi, politika, sanat, sosyoloji gibi konularda enformasyon içeren sistem, büyük bir kütüphane gibi çalışıyor. Bu veri tabanı, serginin kilit noktası. Andujar, her ne kadar bu verileri internetten toplamış olsa da, oluşturduğu arşivi internete geri yükleme hakkına sahip değil. Aslında her internet kullanıcısının erişmeye hakkı varken, sanatçı derlediğinde sorun yaratması, çelişkili bir durum. Ancak, dokümanlar, sanatçı tarafından düzenlendikten sonra yeniden internete konduğunda, yasal olarak telif hakkı ihlali ortaya çıkıyor. Bu sebeple arşivin tamamına internet üzerinden ulaşamıyoruz. Dolayısıyla, Postkapital arşivi, an-

Üstte: Postkapital, 53. Venedik Bienali Katalan Pavyonu, 2009.

Sağda: Postkapital Arşivi, Timeline 005023048.

Sol sayfa: Postkapital, İstanbul 2010.

cak sergide yer aldığı bir arada bulunabiliyor, üstelik izleyicilerin sergiye 'external ve hard disk'leriyle geldiklerinde, kopyalanmaya açık. Bu noktada, sergi mekânı, sanatçı ve serginin kurumsal rolü yeniden tanımlanmaya açık, çünkü Andujar, sergi izleyicisi ya da internet ve arşiv kullanıcılarına zaten erişme hakları olduğu enformasyonu, diğer bir yolla sağlamış oluyor. Bir anlamda, sergi mekânı enformasyon paylaşımının özgürce yaşandığı bir alana dönüşüyor. Burada üzerine düşünülmesi gereken bir diğer nokta, bilgiye nasıl ulaştığımız ve nasıl eğitildiğimiz. Bilgiyi yaratan, yayan, oluşumuna katılan, kullanan ve manipüle eden toplumun, bilgiye erişim için artık kütüphaneye gitme zorunluluğu yok, bunun yerine internet kolay ve hızlı bir şekilde işliyor. Sanatçının, Postkapital çalışması ile sorduğu en önemli sorulardan biri bilgiye nasıl eriştiğimiz ve bu süreci nasıl kontrol ettiğimiz. Andujar, bilgiye nasıl erişeceğimizin dersini vermiyor, ancak kişisel seçim kapasitemizi harekete geçiriyor. Sosyal içerikli sanatın genellikle düştüğü açmaz olan didaktik yaklaşımdan uzak, serbest düşünce alanı sağlayan bilinçlendirici bir seyir sunuyor. Andujar, bu konuyla ilgili şöyle diyor "Postkapital, bilgi toplumunda halkın ve izleyicinin alışkanlıklarındaki değişimle ilintili, artık bilgiyi üretirken katılım ve yorumlama çağından söz ediyoruz."

'Postkapital'de Araştırma, Süreç ve Sergileme

Postkapital, sergi mekânının konsepti

göre yeniden üretildiği; tek başına bir sergi, sanat işi ve arşiv. Sergi her defasında, sanatçının arşivden seçtiği imge, video, ses gibi malzemelerin kurulanmasından oluşuyor. Farklı ülkelerde, çeşitli mekanlarda, küratör ve sergi ekibi ile yeniden tasarlanarak sergileniyor. Sanatçının, her defasında sergide yer vereceği materyallerin seçkisini yapması ve kavramsal çerçevesini oturtması, Andujar'ın bir anlamda 'küratör' gibi çalıştığı anlamına da geliyor. Karmaşık ve çok yönlü olan bu projenin altından kalkmak için, Andujar, tasarımcı, sanatçı, araştırmacı, aktivisit, küratör ve konuşmacı gibi bir rolü farklı biçimlerde uygulayarak çalışıyor. Postkapital, araştırma ve süreç merkezli çalışma. Araştırmaya dayalı '-research based'- olmakla birlikte, aynı zamanda, araştırmacılar için ciddi bir kaynak oluşturuyor. Bu anlamda, sabit, geleneksel bir enstalasyon gibi değil; çok yönlü, dönüşlü ve akış sağlayan bir sistem öneriyor.

Postkapital, 53. Venedik Bienali (2009), Seul (2010) ve Bremen (2009) Modern Sanatlar Müzelerinde ve Almanya'nın 'Kunstverein' sanat kurumlarında (Württembergischer Kunstverein, Stuttgart 2009), müze, bienaller ve uluslararası sanat kurumlarında, büyük ölçekli sergiler gerçekleştirdi. Geçtiğimiz sene, müze ve özel koleksiyonlarda da yerini almaya başladı. Aynı zamanda 2009 Venedik Bienali Türk pavyon kü-

ratörlüğünü üstlenen Başak Şenova tarafından bu sene Postkapital projesi İstanbul'a taşındı (Opal Sanat Merkezi, Nisan 2010). Başak Şenova'nın aynı zamanda tasarımcı olması, küratöryel eğitimi ve deneyimlerinin yanı sıra, sergiyi mekâna uygularken kurduğu dil ile kendini belli ediyor. Postkapital'in kavramsal işleyişini, serginin iç mimarisi ve tasarımında, mekânla birlikte düşünen ve işleyen şekilde formüle etmişti. Sanatçı ve küratörün ortak çalıştığı bu tasarım, İstanbul'da küratöryel çalışmalar adına olduğu kadar, aynı zamanda güncel sanatın olanakları ve kolektif çalışma biçimleri üzerine de önemli bir sergiydi.

Postkapital arşivi, izleyiciler tarafından yorumlanmaya, arşive eklemeler yapmaya ve paylaşımına açık bir şekilde büyümeye devam ediyor. Politik bir kodlamayı, sanata dönüştürmenin en etkili ve bağımsız yöntemlerinden birini üretiyor.

www.postcapital.org

DİPNOTLAR

1 Fluxus akımında medya sanatları üzerine çalışan sanatçılar derken özellikle Nam June Paik ve Wolf Vostell'e referans.

2 <http://www.nomad-tv.net/>